

EEN GESPREK OVER DILEMMA'S, UITDAGINGEN EN SUGGESTIES

Dramaturg en theaterdocent Dennis Meyer ontwikkelde een analysemodel voor projecten waarin theaterprofessionals met verschillende culturele achtergronden samenwerken. Het model maakt culturele normen zichtbaar én bespreekbaar. Sandra Trienekens, cultuursocioloog en sociaal-geograaf, herkent die thema's uit haar onderzoek naar burgerschap, diversiteit en de kunsten. Samen spreken ze hierover.

Dennis Meyer rondde onlangs zijn onderzoek *Wij in Wording, een analysemodel voor interculturele theaterprojecten* (2023) af bij het lectoraat Kunsteducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK). Hij ontwikkelde een theoretisch onderbouwd model dat theatermakers en theaterdocenten handvatten geeft om (onbewust) cultureel bepaalde ethische en esthetische normen zichtbaar en bespreekbaar te maken.

Het model bestaat uit zes analyseonderwerpen of dilemma's. Elk onderwerp wordt ingeleid door een horizontaal diagram met aan beide zijden twee uiterste kenmerken. Aan de linkerzijde staan kenmerken die horen bij een visie gericht op collectiviteit en relatie. Aan de rechterzijde staan kenmerken die horen bij een visie gericht op autonome kunst. Met verdiepende vragen als: Hoe wordt het werkproces ingericht en wie bepaalt dat? Of: Welke culturele verschillen zijn er en welke waarde kennen deelnemers daaraan toe? kunnen theatermakers en theaterdocenten aangeven waar ze staan op de lijn tussen de uitersten van de dilemma's. Zo maken ze expliciet wie de inhoud bepaalt van een productie of welke vooroordelen mogelijk een rol spelen in de samenwerking. Door hierover uit te wisselen kunnen bewuste keuzes gemaakt worden voor de invulling van een samenwerking.

ONBESPROKEN EN ONBEWUSTE NOTIES

Een gesprek tijdens een samenwerking in het internationale kunstproject *10CHILDREN - art for change* in Kaapstad vormde voor Meyer de aanleiding voor dit onderzoek. De Zuid-Afrikaanse theatermaakster Nwabisa Plaatjie vroeg hem toen: 'Van wie is deze productie?'. 'Die vraag is bij mij blijven hangen, omdat daar veel verschillende aspecten aan zitten.' In de inleiding van zijn onderzoek schrijft hij dat de vraag met meer te maken heeft dan alleen de auteursrechten van een voorstelling. Deze kan niet los gezien worden van de geschiedenis van apartheid, de koloniale geschiedenis en de sociale ongelijkheid in Zuid-Afrika: wiens land is dit, wiens verhalen, wiens geschiedenis?

Onbesproken en onbewuste noties van kunst, gebaseerd op iemands culturele achtergrond, sippelen door in hoe een samenwerking verloopt. Dat is iets wat hij ook ervaart in zijn onderwijspraktijk bij de opleiding Theaterdocent Verkort aan de Academie voor Theater en Dans. 'Het kan bijvoorbeeld gaan over verschillende opvattingen over de kwaliteit van kunst. Op basis waarvan wordt kwaliteit beoordeeld? Welke bewuste en onbewuste kwaliteitscriteria hanteert iemand bij het maken of beoordelen van kunst?' Hij had weinig aanknopingspunten om dit op een evenwichtige manier

te bespreken en het model dat hij ontwikkelde, biedt uitkomst.

HET MODEL IN DE KLAS

De toepassing van het model in de klas maakt gesprekken los bij zijn studenten. 'Iedereen pikt er een ander dilemma uit en dit geeft inzicht in hoe iemand gevormd is, hoe hij over kunst denkt. In hoeverre het dan uiteindelijk weer invloed heeft op het maken, weet ik nog niet.' Sandra Trienekens ziet de bruikbaarheid van het model in verschillende situaties. 'Het is ook een mooi model om in conflict-situaties te gebruiken, om uit te zoeken waar het conflict nou eigenlijk precies ligt. Het is dan belangrijk om goed te snappen waar een conflict uit ontstaat. Om dat te bespreken heb je kennis en woorden nodig', licht ze toe. Dennis merkt dat het model ook gebruikt kan worden om je theaterpraktijk te definiëren. Een collega-docent vertelde dat het model haar helpt om zich als maker duidelijk te positioneren wanneer dergelijke dilemma's zich voordoen. Ze vertelde: 'Ik weet nu beter dat universeel een mogelijkheid is, maar dat ik me misschien meer thuis voel bij een pluralistische benadering en nu het hier zo naast elkaar staat, heb ik er de woorden voor.'

INTERCULTUREEL EN INTERSECTIONEEL

Een kritische noot plaatst Sandra bij het woord *interculturele* in

EIGENTIJD'S THEATERMAKEN

“HOE KUN JE ALS THEATERMAKER OF DOCENT (ONBEWUSTE) CULTUREEL BEPAALDE ETHISCHE EN ESTHETISCHE NORMEN ZICHTBAAR EN BESPREEKBAAR TE MAKEN?”

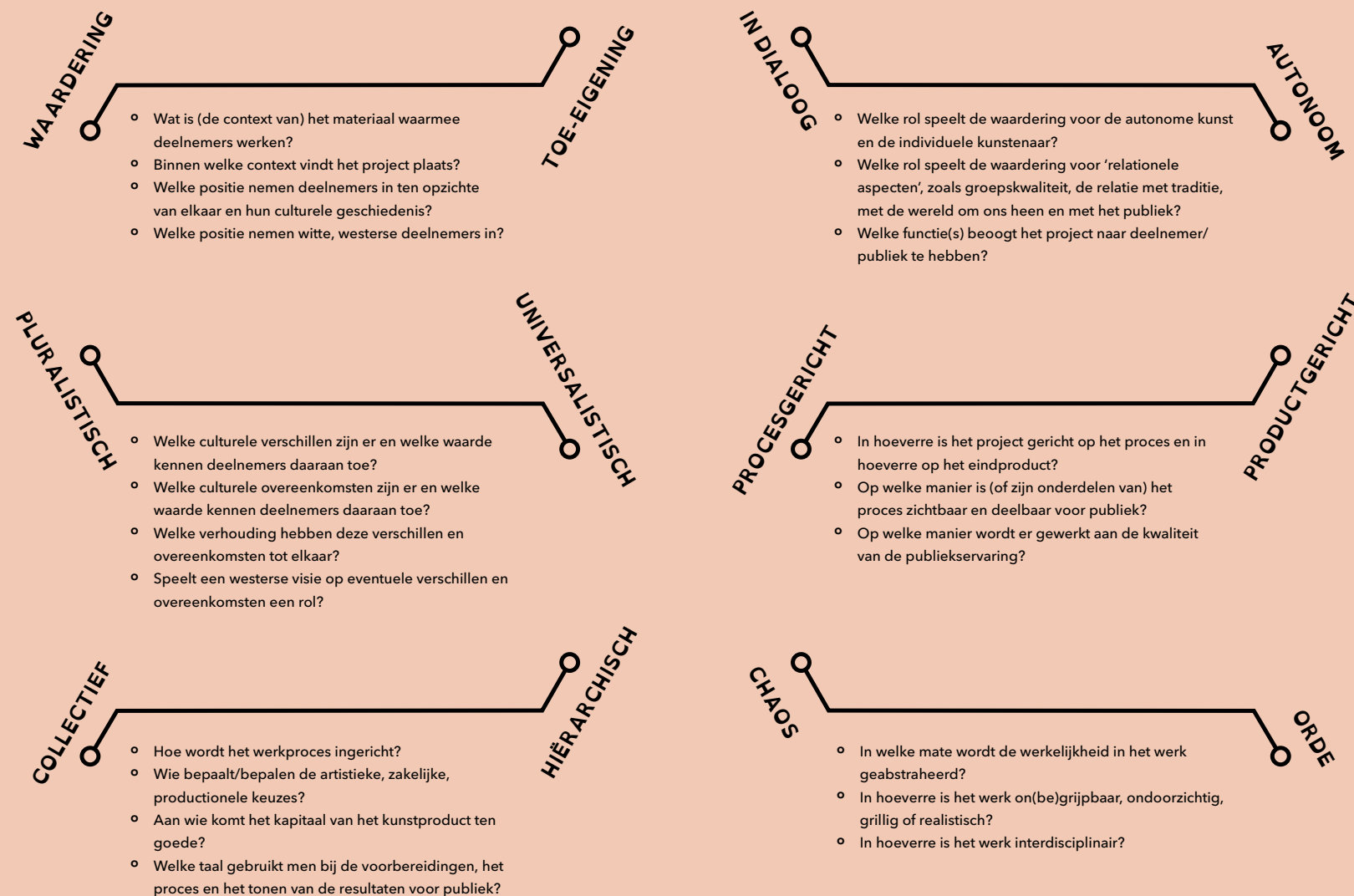
de ondertitel. Het begrip intercultureel dekt volgens haar niet de lading, omdat dit de nadruk legt op alleen iemands culturele identiteit. Het risico bestaat dat mensen hiermee worden gereduceerd tot hun culturele achtergrond. 'Zeker op de opleidingen in de grote steden is interculturaliteit een vanzelfsprekende context. Het complexe is dat iedereen een meervoudig samengestelde identiteit heeft. Het gevaar bestaat dat we een soort homogene laag over iedereen en iedere cultuur plakken, terwijl daarbinnen mensen eindeloos verschillend zijn.' Ze geeft daarom de voorkeur aan een *intersectionele* benadering, ook wel kruispuntdenken genoemd. Intersectionaliteit omvat de diversiteit aan kenmerken - waaronder culturele achtergrond, gender en klasse - die met elkaar verweven zijn en iemands identiteit en maatschappelijke positie beïnvloeden. Een intersectionele benadering biedt een bredere en inclusievere kijk op mensen. Ze spreekt dan ook liever van *eigentijds theatermaken* in plaats dan van intercultureel theatermaken. 'Eigentijds' staat wat haar betreft niet alleen voor de meervoudige identiteiten van theatermakers, maar vooral voor het meervoudig werk dat ze maken: multidisciplinair, meervoudig in uitingsvorm, soms multisectoraal, soms refererend aan de eigen culturele achtergrond, maar niet noodzakelijkerwijs.

Dennis benadrukt dat het onderzoek via de ingang van interculturaliteit wel degelijk de meervoudige identiteit erkent. Verwijzend naar het model zegt hij: 'De zoektocht naar ieders positie op die lijn is hetgeen we volgens mij moeten bespreken.' Hij vindt het belangrijk dat we ruimte creëren, dat niet het witte westerse perspectief bepaalt of iets kunst is, maar dat ook de

kruisbestuivingen tussen bepaalde westerse en niet-westerse perspectieven in beeld worden gebracht. 'De theaterdocent met Nigeriaanse achtergrond kan net zo goed een autonome kunstenaar zijn die de ambitie heeft om hiërarchische kunst te maken.

Autonomie is volgens dekoloniaal denker Rolando Vázquez een typisch westerse waarde.' Ook Sandra vindt die variatie in stijlen en perspectieven belangrijk. Het gaat er volgens haar om dat we leren van al die verschillende benaderingen.

ANALYSEMODEL INTERCULTUREEL THEATER

Lectoraat Kunsteducatie
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

'Het gesprek voeren met de studenten over die verschillende perspectieven op theatermaken is erg belangrijk. Hen vragen: 'Waar op de lijn zie jij jezelf staan bij deze dilemma's? De vragen in het model zijn erg bruikbaar, want daardoor vind je de nuance.' 'Waar en op welke manieren spelen onze eigen, gelaagde identiteiten een rol? Wat vind ik artistiek gezien interessant? Die vragen moeten op de opleiding gesteld worden. Hoe creëren we openheid voor onze studenten zodat ze de plek in kunnen nemen die ze willen en ze uit dat culturele, kleine

hokje bevrijd worden en het een ontmoeting wordt op basis van artistieke interesses?'

RUIMTE VOOR ANDERE VERHALEN

Om het gesprek inhoudelijk te kunnen voeren en dilemma's vanuit verschillende perspectieven te bekijken, is theoretische voeding en kennisontwikkeling essentieel, zegt ze. 'Als docent heb je een eigen referentiekader dat gevoed is op grond van een bepaalde norm.' Dennis herkent dit. In zijn huidige lessen theatergeschiedenis volgt hij geen chronologische tijdlijn

meer, maar geeft hij theorie aan de hand van bepaalde thema's. Op deze wijze kan hij verschillende perspectieven beter aan bod laten komen.

Sandra ziet de uitdaging in het creëren van meer openheid in het curriculum. 'Dat vraagt een grote omslag; zorgen dat docenten hun boekenkast kunnen uitbreiden met andere verhalen. Ze letterlijk de tijd en de ruimte geven om andere verhalen te lezen en te bevragen en om te kijken hoe ze die vervolgens kunnen delen met hun studenten.'

De omslag naar meer openheid en ruimte juichen ze beiden toe. Sandra: 'Er moet een sterke kennispool komen om de jongeren wegwijs te maken in de wereld. Ze te leren over de theorieën en de verschillende perspectieven op economie, cultuur, dekolonisatie en identiteiten. Geef ze zoveel informatie dat dit allemaal gaat borrelen in hun vorming, dat ze bagage krijgen om zich te verhouden tot elkaar en zich te verweren tegen de beperkende gevolgen van identiteitspolitiek.'

Dennis pleit voor de invoer van een nieuwe, interdisciplinaire bacheloropleiding naast de bestaande kunstvakopleidingen. Die moet studenten de ruimte bieden om onderwijs te volgen dat past bij hun behoeftes en ambities. Deze opleiding zou wat hem betreft in de praktijk moeten onderzoeken wat het kunstvakonderwijs van de toekomst nodig heeft, zonder de ballast van hoe het zich in het verleden heeft ontwikkeld. Sandra voegt eraan toe: 'Het is een breder verhaal en daarom stel ik steeds die vraag: is dit intercultureel of hebben we gewoon een veel te smalle definitie van kunst geformuleerd? Er is iets radicaals anders nodig. Dan zou je bijna willen pleiten voor het opheffen van wat er bestaat, om met visie iets nieuws te bouwen.' ●

Sanne Kersten is programmacoördinator en onderzoeker aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten.

NIEUWSGIERIG?

- Lees het volledige onderzoek *Wij in Wording* van Dennis Meyer, dat verscheen bij het lectoraat Kunsteducatie van de AHK. www.ahk.nl/onderzoek/research-profile/publicaties/publicatie/wij-in-wording-een-analysemodel-voor-interculturele-theaterprojecten/
- Luister naar Aminata Cairo in gesprek met Dennis Meyer in de podcast *Kunsteducatie Doorgelicht*: www.ahk.nl/lectoraten/educatie/podcast/wij-in-wording-met-dennis-meyer/
- Lees het artikel *Wiens land is dit, wiens verhaal, wiens geschiedenis?* van Dennis Meyer in de *Theaterkrant*: www.theaterkrant.nl/tm-artikel/wiens-land-is-dit-wiens-verhaal-wiens-geschiedenis/

Wij in Wording van
Dennis Meyer

